

סימן סח

לידידי א' הרב רבי משה זאב ג"י הגאב"ד דק"ק
ביאליסטאק

ב"ע"ד שאלתו בעסק לוואת אם שהוא נגד לוואת האב
איך יעשה הדין.

לעוצם טרדומי להשיב בדברים הנוגעים לדינא, לא
הי' אפשרי להשיב מיד, (ה) ושאלת רומ"פ
אינה נחוצה כ"כ למשונה, למה דקיי"ל דאין כופין על

בחתיכה שבלעה האיסור מקודם בזה אמרינן דנשאר נאסרה
ללא נסחט ממנה האיסור, אבל הכא הא הי' החתיכה תחילה נאסרה
ולא נבלע בחוכה עד הבישול, ובשעת הבישול הי' ס' החתיכה
עצמה ג"כ מותרת דהחלב מתפשט בשוה, דהא מה"ט כתב
הרשב"א דלא יוציאנה תחילה דכל זמן שהיא בקדירה לא נאסרה
החתיכה, וא"כ כמה יאסר אח"כ כשיוציאנה וע"כ רק כיון דהחלב
עדיין בעין אסור אז להחתיכה וכמ"ש הטור בקוף, אבל בלא"ה
גם להרשב"א הי' מותר ואינו תולה כלל בדינא דלעיל, והניח
נ"ע. כן נראה לענ"ד. ידידו

אח"ח 1234567

עקיבא בן מ"ו רבי משה גינו

ביאורים

בעין שפיר תיאסר (ח"ל הטור, "ומכל מקום יש לחלק אף על פי
שחתיכה שבלעה איסור מתבטל האיסור שבה בששים ואינו אסור
עוד, חתיכה שהחלב שבה הוא בעין אינו מתבטל ואף על פי שיש
ששים כנגדו הוא חוזר ואסור" עכ"ל). אבל טוען רבינו, דע"כ כבר
צריך לפרש כך בכוונת הרשב"א ג"כ.

וא"כ הרי אין דין שני של הרשב"א זה תלוי בדין הראשון של
הרשב"א, וצ"ע בהטור שהבין שהרשב"א כתב זה לשיטתו כנ"ל.
והניח רבינו זה בצ"ע.

ס' ס"ח א. הרב רבי משה זאב ג"י הגאב"ד דק"ק ביאליסטאק.
בעל שו"ת אגודת אוזב.

ב. ד"ה ע"ד שאלתו וכו'. השאלה מבוארת להלן בד"ה ומה
שכתב וכו', והוא על דבר צוואת אב (שיעשה הדין לאחר מותו) שהי'
בדבר שיש בו חסרון כים, וצוואת האם שהי' נגד צוואת האב לא
היתה בו חסרון כים. [ולכאורה ר"ל כגון שצוה האב שיוציא הדין
ממנו (של הדין) בדבר פלוני, והאם צוה לו שלא להוציא ממנו על
זה. דהוה שצוואת האב הוא בדבר שיש בו חסרון כים וצוואת האם
שאמרה להיפך שלא להוציא ממנו על זה הוא צוואה שאין בו חסרון
כים. ורצה הרב השואל לחדש, שאף דבעלמא קיי"ל דכיבוד אב
קודם לכיבוד אם, הכא כיון דפטור הוא מכיבוד האב, דקיי"ל דכיבוד
אב משל אב (קידושין ל"ב ע"א ויו"ד ס' רמ"א ס"ה, דהיינו
שמאכילו ושמסקרו וכו' מממנו של האב ולא מחויב לכבדו ממנו
של עצמו של הדין), א"כ "חייב" הוא לצייט לצוואת האם, דאין כאן
מצות כיבוד אב כנ"ל וממילא נשאר רק חיוב כיבוד אם. וע"ז השיבו
רבינו בסמוך, דאף דפטור הוא בזה מכיבוד האב, וודאי שאין איסור
להבן לעשות כרצון אמו, מ"מ אינו "חייב" לעשות בדוקא כצוואת
האם אלא בהכרח בידו לעשות או כצוואת האב או כצוואת האם,
וכמו שיבאר רבינו נימוקו].

דבהא אמרינן שאין החתיכה פולטת לגמרי לעולם, ולעולם החתיכה
עצמה אף אחר ביטול בס' נשארת באיסור. אבל הכא, איירי
כשהחלב הי' על החתיכה מעיקרא בצונן. והיינו דמתחילה לא נבלע
בהחתיכה, רק דבבישולו בקדירה נבלע הוא בשוה בכל הקדירה
ונתבטל האיסור, אבל בהא שפיר יש להתיר אף החתיכה עצמה כיון
שלא נבלע בהחתיכה מעיקרא לבד. ואין שייכות בין דברי הרשב"א
השניים להראשונים. ואדרבה בכלל צ"ע בדברי הרשב"א השניים.

וע"כ צ"ל דין השני קאי בשאחר הבישול נשאר החלב בעין
על החתיכה. ובה ניהא דברי הרשב"א שעדיין יכול לאסור החלב
שבעין את החתיכה או את הקדירה אם יפחות מששים כנגדו כשהוא
עודו רותח.

ומוכח דבהכי איירי הרשב"א בדין השני, דהרי כתב הרשב"א
שלא יוציא החתיכה הראשונה כשהוא רותח משום דיאסר החלב
אותו אם יוציאה משאר הקדירה שיש שם ס'. דמשמע דכל זמן
שהוא בתוך הקדירה אינו נאסר. וקשה, אם כבר בלע החתיכה החלב
מבחוץ מקודם, הא א"כ כבר נאסרה החתיכה ולשי' הרשב"א בדין
הראשון אינו נותר החתיכה הראשונה עצמה לעולם. ולמה כ'
הרשב"א דדוקא אם יוציאנה תיאסר ולא אם יניחו להצטנן
בתערובות הס'. וגם צ"ע בכלל איזה טעם יש לחלק בדין החתיכה
עצמה אם הוא בתוך התערובות או אם יוציאנה, הא מ"מ אם
ניתרה היא מאיזה טעם בתוך תערובות הקדירה איך יכול לחזור
לאסור כשיוציאנה.

ולכן מוכח דבהכי איירי הרשב"א בדין זה, בחתיכה שלא בלע
חלב, רק שהי' חלב עליו בעין. ולכן יכול החלב להתבטל בתוך
הקדירה ס' כנגדו ולעולם לא נעשה החתיכה הראשונה גבילה, רק
דאם יוציאנה תחילה יכול החלב בעין לאסור החתיכה.

ובאמת כן מסיק הטור בעצמו, דכתב שאפילו לשיטתו,
שכביטול בס' גם החתיכה עצמה מותרת, דמ"מ אם החלב ישאר

הערות

כבוד אב ואם וכו'. הוא צמולין ק"י ע"ב, "ההוא גברא דלא הוה
מוקר אבזה ואמיה, כפתוהו (על העמוד להלקותו), אמר להו

ס' ס"ח (ה) ושאלת רומ"פ אינה נחוצה כ"כ למשונה,
למה דקיי"ל דאין כופין על מצות

דדמי (ב) לאציו אמר השקני מים ואמו הגרושה אומרת השקני מים, דשניה' שוים ולאחיה שירצה יקדים, כיון דלא שיך לומר אחיה ואמך חייבים בכבודו, ה"נ במתה אמו, כי המות יפריד ביניהם, ומה הפרש בין פירוד גרושין לפירוד מיתה, וכעין זה כתב בספר לוי' חן (פ' ויגש)

מלות כבוד אב ואם, אך פניתי היום קצת לשום עין במכתבו כרצונו.

הנה הדבר פשוט שאין איסור להבין לעשות כרצון אמו כיון דיש בו חסרון כים, דקיי"ל כבוד אב משל אב, ומלבד זה אף אם לא היה חסרון כים, מ"מ י"ל

אוצר החכמה

ביאורים

וה' בס' לוי' חן עה"ת, דהא דבפ' ויצא ופ' וישלח הזכיר יעקב אבינו את זקינו לפני אביו י"ל משום דחייב אדם בכבוד זקינו יותר מכבוד אביו, מהטעם דשניהם מחוייבים בכבודו. אך חידוש הלכות חן, דכל זה אינו אלא כשאביו בחיים חיותו, שאז שפיר הוי גם האב חייב בכבוד הזקן, ושיך דק סברא דשניהם מחוייבים בכבודו. אבל לאחר פטירת יצחק שנעשה יצחק חפשי מן המצוות והוא עצמו אינו חייב בכבוד אברהם מדינא, ממילא ליכא דק סברא (דשניהם מחוייבים בכבודו) להקדים זקינו לאביו. והוה דבפ' ויגש

ג. כתב בספר לוי' חן (פ' ויגש) וכו'. בהא דכתיב "ויאמר ישראל רב עוד יוסף בני חי וגו' ויסע ישראל וכל אשר לו ויבא בארדה שבע ויזבח זבחים לאלקי אביו יצחק. ופירש"י "חייב אדם בכבוד אביו יותר מבכבוד זקנו, לפיכך תלה ביצחק ולא באברהם" עכ"ל. והק' הרמב"ן דאכתי למה לא הזכיר שניהם, כמו שהזכיר שניהם בתפלתו בפ' וישלח, שאמר אלקי אבי אברהם ואלקי אבי יצחק, וכן בסוף ויצא אמר יעקב אבינו לולי אלקי אבי אברהם ופחד יצחק.

הערות

רבינו, שאין השאלה נחוצה לתשובה, היות ואין צ"ד מזהירין כלל לעשות שום כפייה, דאף להריצ"א רק דרשאין הן לעשות כפייה קצת, ופ' ודו"ק. ועי' להלן ובציאורים אות י"ג.

(ב) אביו אמר השקני מים ואמו הגרושה אומרת השקני מים, דשניהם שוים ולאחיה שירצה יקדים וכו'. זהו דעת הב"י יו"ד סי' ר"מ, ודלא כדעת רבינו ירוחם והי"ש"ש קידושין פ"א סי' ס"ב.

דהנה מקור הדברים הוא בגמ' קידושין ל"א ע"א, "שאל בן אלמנה אחת את ר"א, אבא אמר השקני מים ואמא אומרת השקני אחיה מהם קודם, אמר ליה הנה כבוד אמך ועשה כבוד אביך שאתה ואמך חייבים בכבוד אביך, בא לפני רבי יהושע אמר לו כך, אמר לו רבי, נתגרשה מהו, א"ל מבין ריסי עיניך יוכר שכן אלמנה אחת, הטל להן מים בספל וקעקע להן כתרנגולים, (פ"י) אף דבן אלמנה ה' ולא שאל על עצמו, השיב לו רבי יהושע על עיקר השאלה, למי שאביו ואמו חיים, ונתגרשה אמו, אם עדיין כיבוד אב קודם לכיבוד אס, דע"ז השיב לו ר"י שצוה אין כיבוד אב קודם אלא שניהם שוין, ובאציו אמר לו השקני מים ואמו אומרת לו השקני מים, צריך להטיל המים מביניהם וכו' (וכו') ע"כ. והנה בפשוטו משמע שאין הבדלה צד הבן לעשות לאחיה שירצה להקדים, אלא דהכי הוא דינא, בדוקא להטיל המים לפני שניהם והם יקעקעו עליו, דאיסור להבין להקדים כבוד האחד על האחר.

אולם דפירש"י שם "שכן אלמנה אחת ולא צריך למעשה אלא ללמוד באת, ואני אומר לך שכבוד שניהם שוה עליך, הטל להם מים בספל וקעקע וכו', ולפי שלא היה צריך לעשות, והוא שאלו כמו שעליו לעשות אמר לי אבא ואימא, השיבו בלשון שחוק עכ"ל. ומפרש הב"י, דמש"כ רש"י שהשיבו בלשון שחוק, ר"ל

שנקוהו, דמניא כל מלות עשה שמתן שכרה נצדה אין צית דין שלמטה מזהירין עליה, ונפקק ציו"ד סי' ר"מ ס"א דרמ"א. וצ"ע, דבט"ז שם סק"א נא"ד כתב ח"ל "וצחוס" פ"ק דצ"צ דף ח' כתבו בשם רי"צ"א וכן המרדכי שם גם כן הביא הירושלמי דלעיל (צ"ק דקידושין דאיתא "הלואי יהיו כל שמועותי ברירין לי כהדא דכופין הכן לזון האב"), וכמזכר דאין כופין כפייה גדולה לענין להכותו עד שתא נפשו כשאר מלות עשה אצל קצת כפייה עושים, ומש"ה אמר שנקוהו, כלומר לפי שכבר עשייתם לו ציוס בכפייה על העמוד, נראה דהכי קי"ל וכו' עכ"ל. והבאר היטב העמיק שורות אלו של הט"ז לדינא. והרי דהא מיתה קצת כפייה עושים, ומה זה דכתב רבינו שאין השאלה נחוצה כ"כ לתשובה למה דקיי"ל דאין כופין וכו'.

האמנם דצחוס" ב"ב שם לא כתבו להדיא כדברים אלו שכתב הט"ז בשם, רק כתבו החוס' שם בזה"ל, "ולריצ"א נראה דהא דאין צ"ד מזהירין על מלות עשה שמתן שכר נצדה היינו דאין נענשין וכן משמע בירושלמי דהמוכר את הספינה, וההיא דכל הבשר דלא היה מוקרי אצוה וכפתוהו ואמר להו שבקוהו, ה"פ, אינכם מזהירין להכריחו עד שיעשה כשאר מלות עשה דאם א"ל עשה סוכה ולולב ואינו עושה מכין אותו עד שתא נפשו כדאמר בהכותב" עכ"ל. והט"ז הג"ל משמע שהבין מהריצ"א, דאין צ"ד מזהירין על כפייה גדולה אצל שפיר מזהירין הם על כפייה קצת. אכן, ה'י אפ"ל בדברי הריצ"א שאין צ"ד מזהירין כלל, ואפי' על כפייה קצת אינם מזהירין, רק דרשאין לעשות כפייה קצת, ר"ל דעל עשה שמתן שכרה נצדה אינן מזהירין כלל ואף אינם רשאין לעשות כפייה עד שתא נפשו אצל לכפייה קצת רשאין הן. ובאמת הכי משמע סוף דברי הט"ז שם שכתב "ואם רצו צ"ד עושין חלת כפייה" עכ"ל. ולפי"ז נראה דברי

אמנם דבר זה נסתר מדברי הב"י יו"ד (סי' שע"ו) שר' וז"ל ומזה לומר קדיש על אמו בחיי אביו, ואם אביו מקפיד אע"פ דאמו עשתה לו זוואה לומר

בפסק ויזנה זכאים לאלוקי אביו לחלק דבחי אביו (ג) מחוייב בכבוד אביו יותר מכבוד אביו, דאמה ואבין חייבים וכו', אבל לאחר מיתת אביו לא עיי"ש.

ביאורים

בכבוד זקינו משום דשניהם מחוייבים בכבודו אינו לאחר פטירת אביו דשוב פטור אביו בעצמו מכבוד הזקן, ה"נ המעלה דכבוד אביו על כיבוד אמו מטעם דשניהם מחוייבים בכבודו ליכא לאחר פטירת אמו שכבר נפטרה היא מחויב כיבוד בעלה.

שכבר נפטר יצחק אביו לא הצטרך יעקב אביו להקדים את זקינו אברהם אביו לפני כבוד אביו.

והוה בעין סברת רבינו, דכמ"ש הלכות חן הג"ל דהמעלה

הערות

זו לקדם כבודו מטעם שניהם מחוייבים בכבודו. משא"כ כיבוד אבי אביו י"ל דעצם אין חיוב לכבדו מלד עמו, רק דמדין כיבוד אביו הוא, דכשמכבדים אביו של אדם זהו כבוד להבן ג"כ, והוה החיוב דכבוד אבי אביו מעיקרא, רק משום למא דאביו.

וכן נראה מדברי הב"ח ס"ס ר"מ, דכח טעם לחיוב כיבוד אבי אביו מדחיב בכבוד אשת אביו כ"ש דחיב בכבוד אבי אביו ע"ש. והנה דין הכבוד לאשת אביו בודאי אינו מטעם כיבוד לה לעצמה, רק דבהכי מכבד את אביו ע"י שמכבדים לאשתו. ומשמע דה"ה בכבוד אבי אביו, אין זה דין בכבוד הזקן מלד עמו, רק דבהכי מכבדים האב, בדומה לדין כיבוד אשת אביו וכו"ל.

ועכ"פ לפ"י שפיר לא שייך לומר שצריך להקדים כיבוד אבי אביו על אביו משום דשניהם מחוייבים בכבודו, דהא כל כולו של חיוב כיבוד אבי אביו הוא אך משום דהוה כיבוד אב עמו, וא"כ בודאי כיבוד אב ממש קדים לכיבוד אבי אביו אם ע"י הכיבוד אב יהי יותר כבוד להאב ממה שיש להאב כבוד מכבודו לאביו ידיה. ומיושב ש"י הרמ"א. וכו"ו הוא דלא כמ"ש רבינו מהלכות חן ודו"ק.

אוצר החכמה

איברא דעוד הוסיף הב"ח עוד טעם לדינא של רמ"א דחיב אדם בכבוד אבי אביו, משום דבני זנים הרי הם כזנים,

וחזק סברא זו, דהרי קי"ל בקידושין ל' א' שזקנו חייב ללמדו תורה, וא"כ היאך סלקא אדעתין דהוא נחשב לו לזן ללמדו תורה והוא אינו נחשב לו לאב לענין כבוד. וכו' הב"ח דעיקר טעם הכבוד שהשוה כיבוד אב ואם לכבוד המקום הוא משום דשלשה שותפים באדם, וא"כ גם אבי אביו בכלל שותפות זו ונמאחי טעמא לכאורה דה"ה יהי חייב בכבוד אבי אמו, וכו' הוסיף הב"ח דמצינן דברא כרעיה דאבוא לענין עדות ועריות יעוי"ש.

ולטעם זה, דבני זנים הרי הם כזנים וכו', שפיר י"ל דכבוד אבי אביו הוא דין מלד הזקן בעצמו. ולפ"י א"ש הסברא שהביא רבינו מהלכות חן, דגם כבוד הזקן קודם לכבוד האב מטעם דשניהם מחוייבים בכבודו.

וכן נ"ל מדברי הביאור הגר"א שם ס"ק ל"ד, דבאמת יש חיוב כיבוד אבי אביו מלד הזקן בעצמו (ולא רק משום דבהכי יש

דבר זה שאמר לו להניח הספל ביניהם וכו' דבאמת לדינא לאו הכי הוא, אלא דהצריחה ציד הבן ללאמה שירצה יקדים. והוה ש"י הב"י, דבנאגרה האם, לאמה שירצה הבן יקדים.

אלא דהביא הב"י דעת רי"ו דחולק וכחצ להדיא א"ס נאגרה מאביו שניהם שוים, ומתן מים בספל ואומר להם בואו לשמות, ולא יקדים אחד לחבירו עכ"ל.

ובי"ש ש פסק כרבינו ירוחם, וכחצ דמפירש"י אין רא"י דחולק רש"י על רבינו ירוחם, דיש לפרש כוונת רש"י, דהשיבו בלשון שחוק קאי על לשון דאמר "ספל" ו"קעקע להן כתרנגולים", אבל עיקר הדין שאמר שאסור להקדים אחד על האחר דין אמת הוא. [ועי' שו"ת הר כבי יו"ד סי' קצ"ח].

ועכ"פ זהו מה שכתבנו, דברי רבינו כאן דכחצ דבנאגרה (ורצה לדמה מיתה לזה) לאמה שירצה יקדים, הוא כשי' הב"י, וכמו שנפסק בשו"ע יו"ד סי' ר"מ ס"ד, אבל דלא כרי"ו והי"ש. [אכן בפ"ח שם ס"ק י"ב הביא דעת המהרש"ל ביש"ש הג"ל דפסק כרבינו ירוחם. וראיתי בשם מרן החו"א ו"ל, שספר פ"ח אינו רק ליקוט, אלא דכל מה שהביא הוה הכרעה לדינא כמותו. וא"כ יש להעיר על זה שלא הרגיש הפ"ח שרבינו בתשובתו כאן סתם כמה פעמים בזה כהשו"ע ודו"ק].

(ג) כתב בספר לוח חן (פ' ויגש) וכו' דבחי אביו מחוייב בכבוד אבי אביו יותר מכבוד אביו, דאמה ואבין חייבים וכו'. ז"ע, דדבר זה נסתר מהרמ"א יו"ד סי' ר"מ סכ"ד וז"ל י"א דאין אדם חייב בכבוד אבי אביו (מהרי"ק שורש מ"ד), ואינו נ"ל, אלא דחיב בכבוד אביו יותר מכבוד אבי אביו (וראיה ממדרש גבי ויזנה זכאים וגו') עכ"ל, הרי לכלל הדעות, אפי' בחיי אביו, אינו מחוייב בכבוד אבי אביו יותר מכבוד אביו, אלא להיפך, דאפי' להשיטות שיש חיוב בכבוד אבי אביו אפי' חייב בכבוד אביו יותר, ודלא כמו שהביא רבינו מהלכות חן.

וליישב ש"י הרמ"א, למה באמת אין כיבוד אבי אביו קדים מטעם דשניהם מחוייבים בכבודו, כדאמרינן דכבוד אב קודם לכיבוד אם מהאי טעמא, נראה לחלק, דבשלמא לאביו יש חיוב כיבוד בעצם, ולכן צלירוף עיקר חיובו לכבד אביו שייך סברא

בשבילה קדיש, כבוד אב עדיף מכבוד אס עכ"ל, מבואר דלריך לעשות לשמוע לאביו, (7) מ"מ הסברה ז"ל עיון,

הערות

אבל עם כל זה אחי זל"ע טובא מה דסתם רבינו כאן דלא כהרמ"א דפסק להדיא שחייב בכבוד אביו יותר מכבוד אביו. וז"ל דרבינו רק נקט דברי הלויט חן לדוגמא לסברתו כמ"ש, אבל אין בכוונתו להכריע נגד הרמ"א, וגם דברי הלויט חן עה"ת שם י"ל שהם רק פירוש בהפסקו שם עפ"י שיטה זו אבל אינו לדינא נגד הרמ"א.

וע"ע בשו"ת הר זבי חיו"ד סי' קצ"ח שצ"ח בענין זה לדברי הרש"ש ז"צ דף קי"ד בתו"ה מה, ע"ש ודו"ק.

והנה העירני הרב הגאון ר' שמואל מאיר הכהן ז"ץ שליט"א לתשו' הרמ"א סי' קי"ח בענין זה, וז"ל "נתבקשתי מהזקן וכו' לחוות לו דעמי אם אפשר שכן במו יוכל לומר לו קדיש אחרי מותו מאחר שהוא גדלו בביתו והשכיר לו רבי והביאו לחיי עוה"ב. ואמרתיו לו כן, וביקש ממני להורות לו בכתב כדי שיהיה לכן במו לראיה בכל מקום אשר ילך. והנה באמי למלאות רצונו. והנה גלוי ומפורסם בתשובת מהרי"ק שכתב כן בהדיא שיוכל לומר קדיש במקומו ואף במקום שאר אכלים המגידים על אביהם ועל אדם יש לו חלק ואין הולכים בזה אחר המנהג וכו' ואני באמי להוסיף על דבריו כי מהרי"ק כתב שם שלא מצינו שכן הבן חייב בכבוד אביו ולכן הרחיק קצת בתחילה שכן הבן באחר יחשב, ולא כן הוא עמדי, דהרי אמרו במדרש ויזבח יעקב זבחים לאלקי אביו יחזק ולא לאלקי אביו אביו, שחייב אדם בכבוד אביו יותר מכבוד אביו אביו, וכן כתב רש"י פרשת ויגש. ומדקאמר יותר מכבוד אביו אביו משמע דחייב בכבודו, דכלאו הכי לא שייך למימר יותר, והוי למימר להו חייב בכבוד אביו ולא בכבוד אביו אביו, והוא מבואר נגלה שלא בדברי מהרי"ק. כ"ש דכמר, אשר כנ"ל גדל היחוס תוך ביתו, ואמרו במסכת סנהדרין פרק כהן גדול כל המגדל יתום בתוך ביתו כאלו ילדו ולמדו שם מפסוקים הרבה, וכו"ש שהביאו לחיי עוה"ב ששכר לו רבי ללמדו, ואמרו דכבוד רבו הוא קודם לכבוד אביו שזה מביאו לחיי עוה"ב וזה מביאו לחיי עוה"ב, כ"ש בכמר דכולהו אימנהו ביה, שכן במו יאמר עליו קדיש כשאר אכלים. ובלבד שתתנהג במו לזה ולא תפקיד שגנה יגיד קדיש בחייה, כי יותר חייב בכבוד אביו ואמו מכבוד אביו אביו וכו" עכ"ל תשו' הרמ"א, ע"ש.

(7) הקשה רבינו על מ"ש הצי"י יו"ד סי' שע"ו דמזוה (משום כיבוד אס) לומר קדיש על אמו שמתה, אבל אם אביו מקפיד אע"פ דאמו עשתה לו כוואה לומר בשבילה קדיש, שומעין להאב, דקיי"ל בכיבוד אב וכיבוד אס דכיבוד האב קדים, דהק' רבינו מ"ש מהא דקיי"ל בקידושין דל"א דנחגדרה כיבוד שניהם שוין (דנחגדרה ליכא הסברה דשניהם מחוייבים בכבודו), וא"כ מ"ש גירושין מ"ש מיתה, הא גם המות יפריד ביניהם, וכיון שמתה נעשה חפשי מן המלוות ופטורה היא מכבוד בעלה וליכא הסברה דשניהם מחוייבים בכבודו, ע"כ קושיית רבינו.

כבוד לבנו שהוא אביו, דהנה כ' הגר"א וז"ל "ומגמ' דקוטה מ"ט א' ראה למהרי"ק וז"ל דלאבי אמו פטור וכמ"ש בב"ר פ' ז"ד בני בנות" עכ"ל.

וביאור דברי הגר"א נראה, דבתחלה הביא רא' למהרי"ק שכלל אין אדם חייב בכבוד אביו אביו מהא דאיתא בקוטה שם, דר' יעקב טפל וגדל בר ברמיה, ולכי גדל הנכד אמר לו ר' יעקב אשקין מיה, וענה לו הנכד לאו בריך אנא, והיינו דאמרי חנני רבי רבי (גדל גדל אומי, ואעפ"כ איני בן) בר ברתך אנא (ואין עלי לבדך בן), ע"ש. וזהו רא' הגר"א לדעת המהרי"ק, דגמ' מפורשת היא שאין אדם חייב בכבוד אביו אמו. וה"ה לכאורה דאינו חייב בכבוד אביו אביו.

אלא דשוב כתב הגר"א דאפשר לחלק בין אביו אמו ואביו אביו, עפ"י הא דאיתא בב"ר שם "ויקם יעקב וגו' ויקחו את מקניהם וגו' בני ובני בני וגו' א"ר יהודה בר אלעי בנות בניס הרי הן כבנים ובני בנות אינן כבנים" ע"כ. וכנראה כוונת הגר"א, דמפרש בהמדרש דמשום כיבוד הוצרכו בני בניו לזייא אליו אבל לא בני בנותיו, וע"י בהמפרשים שם ודוק. ועכ"פ לפ"ז י"ל דהגמ' בקוטה הוא דין דוקא בכיבוד אביו אמו דפטור הוא (דבהכי איירי שם בן במו), אבל בכיבוד אביו אביו שפיר חייב הוא וכד' הרמ"א. ע"כ ביאור דברי הגר"א שם.

ורלפי מה שחידש הגר"א לחלק, דיחב חיוב כיבוד דוקא באביו אביו ולא באביו אמו, נראה רא' דכיבוד אביו אביו הוא דין מלך עמו, ולא רק מטעם דבהכי מכבד האב, דא"כ הא לא יהי' מקום לחלק בין אביו אביו ואביו אמו, דהא א"כ יהי' כבוד להאב ג"כ ע"י כבוד לאביו, ומ"ש דפטור מכבוד אביו אמו. וע"כ דדין כבוד לאביו אביו הוא דין מלך עמו. ובהא אפשר לחלק בין אביו אביו ואביו אמו, מטעם דבני בניס הרי הם כבנים משא"כ בני בנות אינם כבנים.

ובאמת לענ"ד לא משמע דטעמו של הרמ"א הוא כהטעם הראשון שכתב הב"ח, שהוא מק"ו מכיבוד אשת אביו, דהא א"כ הו"ל להרמ"א לקבוע דין זה שם בסעי' כ"א דדין כיבוד אשת אביו, ולא כאן בסעי' כ"ד [דין כיבוד חמיו] ודו"ק. ועכ"פ נראה דנפ"מ בין תרי טעמי הב"ח איכא בדבר זה. דלטעם הראשון של הב"ח דחייב בכבוד אביו אביו בק"ו מהא דחייב בכבוד אשת אביו נראה שאינו חיוב בכבוד הזקן מלך עמו, רק דדין הוא בכיבוד אביו כמשנ"ת. ובהא בודאי אין כיבוד אביו אביו קודם לכיבוד אב אביו דלא שייך בזה הטעם דשניהם מחוייבים בכבודו וכמו שביארנו, ודלא כמ"ש רבינו מהלויט חן. אבל לאידך טעמא דהב"ח, משום דבני בניס הרי הם כבנים משמע דחייב בכבוד אביו אביו מלך עמו. ושכן נראה דעת הגר"א וכמ"ש. ולפ"ז שפיר יש מקום להסברה דשניהם מחוייבים בכבודו, ושבחיוו כבוד אביו אביו קודם לכבוד אביו וכדברי רבינו בשם הלויט חן.

דמ"ש מיתה מגירושין, (ה) וראיתי אח"כ בתשו' נודע ביהודה מהדורא תנינא חאה"ע (סי' מ"ה) שכתב דבמת אביו

הערות

וע"ע ברבי יוסף יו"ד סי' ר"מ סט"ו, ח"ל, "אם נזה שלא יאמר קדיש על אמו כי מקפיד על זה שהוא חי יש מי ש"כ" דכבודו קודם, ומהרש"ל בספר ים של שלמה פ"ק דקדושין חלק עליו דזה הו' כאומר עבור על מצוה של דבריהם ע"ש בסי' ס"ג. ולי ההדיוט יש לפקפק בזה אם אמירת קדיש נחשבת כמצוה של דבריהם כיון דהוא מנהגא בעלמא, ואף כי יסודתו בהררי קודש מדרשי רז"ל יש לדון שאינו בסוג מצוה של דבריהם: ועוד יש לדון דכיון דאביו יש לו לער שיאמר קדיש דהוא מאיני הדעת ולא מסמנא ליה מלמא ובאמירת קדיש מכבד לאמו. אפשר דדיינין ליה כאיש אשר אמו מגורשת ואומרת לו השקני ואביו אומר לו השקני דפסק מרן לעיל דאזיה שירצה יקדים ועוד יש לנדר בזה: אם אמר לו אביו שלא יבש שמורים על פטירת אמו כאכל אס. כי מהרש"ל שם דישמע לו וכו', עכ"ל. ועי' בפ"מ שם סק"י שהעתיק בקצרה תשו' רבינו.

ורביקור מ"ש רבינו דכמו שבגירושין נפטרה האשה מכבוד בעלה כמו"כ לאחר מיתה פטורה היא מכבודו, הנה הסבירא לכאורה פשוטה היא, ויש לזיין היקישא דהש"ס קידושין י"ג ב' דאיתקיש מיתה לגירושין שהאשה קונה את עצמה. וגם בנוב"י מהדו"ת אה"ע סי' מ"ה (שזיין לה רבינו בסמוך) כתב כן לפשיטות דלאחר מיתה פטורה האלמנה מכבוד בעלה, אולם דעת הרב השואל בנוב"י שם (שה' דומ"ץ בק"ק מנהיים) אחרת היא דס"ל שאחר מיתה עדיין חייבת האלמנה בכבוד בעלה ולא דמי מיתה לגירושין, עי' באות הבא העתק המשובה. ובליקוטי הערות על הנוב"י הביא מהמחנה חיים בכת"י ובחלק ח' סי' ל"ב שכתב לחלק דקודם שנשאת האלמנה לאחר עומדת היא בחיוב כבוד לבעלה המת, כי עומדת היא בשם שאר, אבל לאחר שנשאת לאחר פקע שם שאר לו ואז ודאי פטורה היא מכבוד בעלה. ונמיישצ בזה קצת מה שהק' הנוב"י על הרב השואל, דאין ס"ל שאלמנה חייבת בכבוד בעלה הלא רשאים היא להנשא לאחר ואיה כבודו, ולדברי המחנה חיים מיושב קצת, דאה"נ כשנשאת לאחר אז מפקעת היא השייכת שלה לבעלה שמת. ומציא שם דומה לזה בשם החת"ס, דעד שנשאת לאחר, אז בפינוי עצמות של בעלה שמת חייבת האלמנה להחזיל עליו משא"כ לאחר שנשאת לאחר, ע"ש.

(ה) וראיתי אח"כ בתשו' נודע ביהודה מהדורא תנינא חאה"ע (סי' מ"ה) וכו'. נעתיק דברי הנוב"י שם היות ויש שם כמה פרטים הנוגעים לדברי רבינו כאן, וגם השאלה שם הוא דומה לנ"ד (וכל ההתחלה הוא מדברי הרב השואל): "מכתבו הנחמד הגיעני, ועל דבר אשר שאל בשמעון ולוי אחים בני יעקב ושמעון פנוי וללוי בת גדולה ורצה להשיאה לשמעון

ובשו"ת דברי מלכאל ח"ב סי' קל"ז כתב לתרץ, די"ל שאף בנחגשו שכבוד שניהם שווה מ"מ אם האחד נזה על דבר של הנאה שיש להאחר נער מיניה, שאסור לשמוע לזה, דאף ששניהם שווה מ"מ זה עדיף טפי שלא לער חד מיניהו, והיא היא דינא דהב"י כאן, דאף אם נימא שלא שנה מיתה מגירושין, ואף לאחר מיתה שניהם שווים, מ"מ אין לו לשמוע לזוואת האם לומר קדיש כיון שזה מצער האב, וע"ע בזה בשו"ת צלל החכמה ח"ה סי' ט"ו.

והצמח דוד כתב לתרץ קו' רבינו הנ"ל, ח"ל, "ונראה לענ"ד דיש לחלק, דבנחגשה הבן חייב לעשות מה שזויתא האם משום רצונה של עתה, ועתה אינה חייבת בכבוד אביו, ואף כי לזויתא מקודם מ"מ כיון שעומדת עתה ברצונה א"כ הרצון של עכשיו עושה על הבן התחייבות, וכיון שעתה אינה חייבת בכבוד אביו שניהם שווים, אבל לזוואת לאחר מיתה כיון דעתה ליכא רצון האם שיחייב אותו עתה, ורק משום רצונה שלפני מיתתה חייב לקיים אף לאחר מיתתה והכא אין רצונה שלפני מיתתה יכול לחייבו כיון שהיתה אז חייבת בכבוד אביו אין רצונה של אז שהוא נגד רצון האב יכול לחייבו נהי דלאחר מיתתה אינה חייבת בכבודו מ"מ אינה רשאית לזנות בחייה לעשות לאחר מיתתה דבר שהוא נגד רצון בעלה, לפי שעוברת בזה בשעת הזוואה על רצונו ועתה אינה רשאית לעבור על רצונו", עכ"ל. ובדעת רבינו דלא ניחא ל' בחילוק זה, אפ"ל, דנהי דלאחר מיתתה אין לה "רצון" והרצון ה' רק משעת חייה שהיתה אז כפופה לרצון בעלה, מ"מ אחרי מיתתה שייך "כבוד" שלה [ואו לכל הפחות דין מורא אמו, כמו שיבאר רבינו להלן], וכדין מכבדו בחיים מכבדו במותו, וממילא זה יכול לחייב הבן גם עתה לאחר מיתתה, וע"ז שפיר הק' רבינו דבזה לא שייך הסבירא דשניהם מחייבים בכבודו כמו בנחגשה ודו"ק.

ועי' חזו"א אה"ע סי' קמ"ח לדף ל"א ע"א (ניינו בצינים והערות), דהעיר לקיים דינו של הב"י, אם לא מטעמו, דאפי' אם ננקוט בדברי רבינו דלאחר מיתה הו' כלאחר גירושין, אשר שניהם שוין, מ"מ בסתירה ביניהן יש לעשות עפ"י כללי התורה, כמו הכלל בכל עשה שאינו עשה והכלל דשב ואל תעשה עדיף, וא"כ אף בנחגשה ורצון האב ורצון האם סותרים זה את זה הנה אם שניהם בקום ועשה או שניהם בשוא"ת י"ל דכאזיה שירצה יקדים, אבל כשא' מהם הוא בקום ועשה והאחר בשוא"ת י"ל דשוא"ת עדיף. וממילא ה"ג, בהאם אומרת שיאמר קדיש עליה והאב אומר שאין לומר קדיש, אפילו אם שניהם שוין בדברי רבינו אפ"ה י"ל דשוא"ת עדיף ואין לו לומר הקדיש, ודוק. וע"ש עוד מש"כ בענין זה, דלפ"ז גם בגדון של רבינו נימא שוא"ת עדיף, וע"ש מש"כ בזה.

"וזהנה" הא' ודאי דלא שייך כאן מצוה לקיים דברי המת כמ"ש
 המוס' והרא"ש וכל הפוסקים דלא שייך מצוה לקיים
 דברי המת אלא בהשלים מחמתה ביד שליש לכך אבל בלא"ה אפילו
 בשכ"מ היכא דלא שייך דברי שכ"מ ככתובים ומסורים וכו' ואפילו
 לדעת הריטב"א שאם מצוה למי שבידו לעשות ואומר לו בן צעמנו
 שייך מצוה לקיים דברי המת אפילו לא מקר עתה לידו כלום
 וכמבואר בצ"י בח"מ סי' רנ"ב וכן משמע שהחליט בש"ע ועיין
 בסמ"ע שם סי' ק"ח ובש"ך סי' ק"ו ו"מ"מ גם הריטב"א לא אמר
 אלא בזה למי שבידו לקיים דבריו אבל כאן שזה לאשמו על נשואי
 בזה וזה אינו מקור ביד אשמו שהרי יכולה בזה להנשא לדודה
 בלי רצון אמה, בשלמא אם היה מצוה להאשה שאם חנשא בזה
 לאחיו לא תתן לה מאומה לנדן, וזה הוא ביד אשמו שהרי כל

אלא דהתורה לא חייבנו בחסרון כים, ומכל מקום אם עושה כן לא מקרי בכלל אינו מצוה ועושה, (1) דהמלצה בעצמותו מקיים כדינא אלא דאינו חושש לחסרון כיסו וכנותן המעות צמחנה לאציו וממילא מקיים המלצה כדינא.

הגב עמך אם נזדמן לו צ' מצות עשה באחד אין צו חסרון כים, ובאחד צריך ציצו יוטר מחומש בנכסיו, וכי נאמר דאסור לעשות המלצה צממונו ולבטל מצוה אחרת כיון דאינו מחוייב לעשות המלצה דחסרון כיסו יוטר מחומש, כדאיתא בש"ע (סי' תרנ"ו) נשחקע ולא נאמר דמ"מ מקיים המלצה בחיקונה (2) ואין צוה גרעון במה דרובה לאצד ממנו ה"נ צנ"ד, לזה נראה בפשיטות דהבן יכול לעשות כמו שירצה.

[אב"ה] כעין זה י' אבא מארי מ"ו י"י במ"ש המג"א (סי' תרל"ט) בשם מהר"ש יונה מי שאינו יכול לבא

מחיים עדיף מכבוד לאחר מיתה, ויהי נ"מ לדינא דאפילו בהיפוך אם אציו מת וזה לו לומר קדיש אחריו ואמו מקפדת דישמע לאמון ה' ונראה קצת ראי' להב"י מסוגיא דקידושין (דף ל"א) אמר לו מבין ריסי עיניך ייכר שכן אלמנה את וכו' פירש"י דאין צריך אמה למעשה אלא ללמוד, והרי מכל מקום אפשר דצריך לו למעשה דאולי אמו צוה לו מה שיעשה אחר מיתתה ואציו מקפיד בדבר דחליא צדינא דגרושה, אע"כ דצכה"ג צריך לשמוע לאציו.

עב"פ צידון דידן הדבר פשוט דאזיה שירצה יקדים כיון דאינו מחוייב לשמוע לאציו מחמת חסרון כים.

ובמה דכתב מעכ"ת דמה"ט דחסרון כים כיון דליכא מצוה לשמוע צכה"ג לאציו ממילא צריך לשמוע לאמו, זה אינו, כיון דבעצמותו חל עליו חיוב דכבוד אב

בדיון כיבוד אב משל אב

ביאורים

ד. דישמע לאמו. לסברת הגוב"י דכבוד אמו החי עדיף מפי, משא"כ למה שדייק רבינו מהב"י הנ"ל בזה לא ישמע לאמו, דלית ל' הסברא דכבוד החי עדיף, רק דכבוד האב קדים תמיד.

ה. ונראה קצת ראי' להב"י וכו' אע"כ וכו'. ר"ל דמבאן ראי' בעיקר דינו של הב"י דאין מיתה כגירושין לענין כזה. [אמנם אין מזה ראי']

הערות

במותו פחות ממלכות מכבדו מחיים, לכאורה צ"ל דמפרש החילוק דרב אסי שם, שאין כ"כ "כבוד" בעצם במעשה הלוי' של המת כמו הכבוד שיש במעשה שהולך לקראתה מחיים, אבל בדבר השוה בעצם הכיבוד בין מחיים בין לאחר מיתה, כגון לציית לדבריו, או באמת אין חילוק, וכמ"ש רבינו, ודו"ק. וע"ש עוד בנוב"י מ"ש בזה.

ועי' בלקוטי הערות בקוף הנוב"י השלם שם שהביא מס' שער טוב דכ' בזה"ק סוף פרשת בחוקותי קט"ו ע"ב דאע"ג דמית, אחייב ביקריה יתיר, ודו"ק. וע"ש עוד מה שצינו לתשו' גבעת פנחס להפלאה סי' ג'.

(1) עי' משנה ברורה סי' תע"ה בשער הדין ס"ק ל"ט, ויש לחלק. ועי' בשיעורי זקני הגרי"מ שורקין ז"ל (ח"ב) למס' שבעות דף ל' ע"ב (סי' ב').

(2) בד"ה הגע עמך וכו'. מדברי רבינו משמע דדין המצוה אל יצונו יוטר מחומש (ברמ"א אור"ח סי' תרנ"ו) הוא רק דין "פטור" דאינו חייב במלצה זה, אבל אין איסור בדבר לבזוז יוטר מחומש, וצ"ע. ועי' בס' אהבת חסד למרו הח"ח ז"ל.

במקום הסוכה ואין לו טרחה מחוייב הוא לישב בסוכה ומלאה קעציד ושפיר מצרך, גם במה שכתב המחזית השקל הנ"ל דלהפוסקים דעבד איסורא אינו מצרך, לא מסתבר דהא אין העבירה בגוף הסוכה אלא דמקודם כשעבר בספינה, ואין זה שייך להסוכה, ושאינו מההיא דסי' תרמ"ט דהתם העבירה בגוף המלאה דהלולב שצידו בא לו בגזילה וקנהו ע"י הגזילה, ע"כ.

והנה בגוף הדין אם נזותה אמו או אביו לעשות דבר אחר מותר, אם צריך לקיים הלואה מדין כיבוד דבר זה צריך עיון לדינא, דמצינו בצרייתא פ"ק דקדושין (דף ל"א) מכבדו בחייו ומכבדו במותו וכו' ומצינו ג"כ להיפוך בפ' י"צ דכתובות (דף ק"ג) דלאינו מחוייב בכבוד אחיו הגדול אחר מיתת אביו, אף דכיבוד אשת

לסוכה כ"א ע"י שיעבור בנהר ע"י ספינה אסור לעבור ואם עבר דביעבד במקום מלאה ואונס בשעת הדחק יש לסמוך על הרשב"א, וכתב המג"א וז"ל ע"ד דהא אינו מחוייב לילך לסוכת חבירו, וראיתי בספר שי"א מקרוב ס' מחזית השקל, (ט) דכוונת הר"ש יונה דיש לסמוך על הפוסקים המתירים ולא מקרי עבד איסורא ולכן ראוי לצרף על הסוכה, דלהאוסרים אין לצרף על הסוכה דאין זה מצרך אלא מנאף, ע"י הקשה המג"א איך יצרך הא הפטור ועושה מקרי הדיוט, וכיון דאינו מחוייב לילך לסוכת חבירו לצרף דלא הטריח, ואין לך טורח גדול מזה שצריך לעבור בספינה ע"ש, (י) (יא) וע"י כ' אדוני אמ"ו נ"י דאין זה דומה לפטור ועושה דזהו שייך רק ביושב בשעת ירידת הגשם, דבאותה שעה הוא פטור משיבת הסוכה, משא"כ בזה דלא הי' מוטל עליו הטורח לעבור בספינה, אבל אחרי שכבר עבר, אח"כ כשהוא שם

אח"כ 1234567 אג"ת החכמה

ביאורים

תרל"ט ס"ז ברמ"א שכל הפטור מן הסוכה אינו מקבל עליו שכר ואינו אלא הדיוטות, וברכתו הוי ברכה לבטלה [כמ"ש הט"ז שם ס"ק י"מ], וא"כ מהאי טעמא, דה"ל פטור מליכנס לסוכה זו, אינו יכול לברך כמו שאינו יכול לברך על הסוכה כשירדו גשמים, ע"ש, וכן ביאר במחצית השקל שם דברי המג"א הקצרים.

והק' רבינו על קו' המג"א דאין זה דומה לפטור ועושה, דזהו שייך רק ביושב בשעת ירידת הגשם, דבאותה שעה הוא פטור משיבת הסוכה, משא"כ בזה דלא הי' מוטל עליו הטורח לעבור בספינה, אבל אחרי שכבר עבר, וכו' וכו' [והוא כסברת רבינו הנ"ל לענין כא"א], גם במה שכתב וכו' וכו'.

ז. דאינו מחוייב וכו'. נחסרה כאן שורה, וכך צ"ל: "דאינו מחוייב

ולדעת רוב פוסקים אסור לעבור בספינה אפילו שהנהיגה עכו"ם בשבת ויו"ט. מיהו אם עבר בדיעבד כ' המהר"ש יונה דיכול לברך על הסוכה, ולא מיקרי עבד איסורא שאין מברכין על המצוה (דאין זה מברך אלא מנאף), דבמקום מצוה ואונס ושעת הדחק בדיעבד יש לסמוך על דעת הרשב"ם ורבינו ישעי' שהביאם הב"י או"ח ס"ם של"ט דלדעתם מותר לעבור בספינה שהנהיגה עכו"ם בשבת ויו"ט.

והק' המג"א דאי לענין לברך, מטעם אחר י"ל שאינו מברך, דהא מבואר בשו"ע סי' תר"מ ס"ד בהג"ה דמי שא"א לו לעשות סוכה לעצמו, ולילך לסוכת חבירו הו"ל טורח גדול לו, פטור הוא מן הסוכה כדן מצטער. וא"כ הכא שצריך לעבור בספינה אין לך טורח גדול מזה וא"כ בכלל פטור הוא כדן מצטער. וקיי"ל בס'י

הערות

לו ללכת חולה לאכול, ולא דמי לשאלה דנ"ל אי מעשה הכיבוד שיש בו הוצאות להבין בשעת מעשה הוי מלאה או לא, ודו"ק.

(יא) עיין בס' מקראי קודש סוכות ת"א סי' כ"ח (צ"ח בזה צ"ב קובץ חידושים על תש"ו רבינו כאן) בשם הגאון

חתן בנו שליט"א דדן שבסוכות היכא שאוכל צדיקו מחמת גשמים, ובאמצע סעודתו פסקו הגשמים מליירד, דקיי"ל שאין מטריחין אותו להפסיק סעודתו לילך לסוכתו, דאם מחמיר על עצמו והולך לסוכה, יהי' חלוי במחלוקת רבינו והמחזית השקל אם יכול לצרף.

ולדעת המחזית השקל כיון שפטור ומחמיר נקרא הדיוט ואינו מצרך על הסוכה. אבל לדעת רבינו, מעשה ההדיוטות כבר עשה במה שהפסיק סעודתו צדיקו והלך לסוכה, אבל עכשיו שהוא כבר נמצא בסוכה שפיר חייב לאכול בסוכה ושפיר מצרך עליה ודוק.

וע"ש עוד.

ובעיקר הכלל דהפטור מן המלאה ועושהו נקרא הדיוט, עיין ט"ו או"ח הל' פסח ס"ס תע"א סק"י, וע"ע מג"א

שם לעיל סה"ו.

(ט) דכוונת הר"ש יונה וכו'. ע"ע מ"צ ר"ס תרל"ט בשעה"ל בשם החי' אדם וגשמת אדם.

(י) עי' ביאורים אות ו'. והנה קו' זו של רבינו על פירושו של המחזית השקל בהמג"א, הציגה בנו של רבינו לזרפ"ו כאן, כדמיון לסברת רבינו הקודם, [וגם רבינו הסכים להעתקתו כאן, דהרי ראתה, כדראינו ממה שהזכיר קו' זו בהמפתח שסידר רבינו בעצמו בסוף הספר (שמלשונו בכמה מקומות בהמפתח, כגון לסי' קכ"ב, רואים אנו שכתבו רבינו בעצמו יעו"ש, וכ"כ בס' מאורן של ישראל), ע"ש]. וז"ע, דלכאורה אינו מן הדומה, דאפילו אם היינו אומרים דלא כסברת רבינו הנ"ל, ונימא דלמה דקיי"ל כיבוד אב משל אב כשמכבדו משל בן הוי כאינו מלאה ועושה, וכן שהמבזבז יומת מחמת הוי כאינו מלאה ועושה, אפ"ה יש מקום להשגה זו על המחזית השקל, דהכא אחרי שכבר טרח וצא להסוכה ומה שהי' היה ועכשיו שהוא כבר נמצא אצל סוכה שאינו טורח לו עכשיו צודאי חייב הוא לישב בסוכה ועוד אינו מעשה הדיוט דמעשה ההדיוטות כבר עשה, דצודאי אז כבר אסור

אביו ואחיו הגדול הוא מדין כיבוד אב כמ"ש הרמב"ן שם לפי שגנאי להם שיתבזו למולדותם והם מנערים זה הרבה ומנהג כל האנשים ליסר צניהם לנהוג כבוד צגדוליהם עי"ש, מזה משמע לכאורה דאינו מחוייב בכיבוד אב לאחר מותו, ולזה נ"ל לחלק דענין שהוא כבוד וגדולה בעצמותו ¹¹²³⁴⁵⁶⁷ כמ"ל לומר אבא מארי, דבזה מגזיה כבוד אביו זהו שייך גם לאחר מיתתו, אבל כיבוד לעשות נחת רוח לאביו כעין מאכילו ומסקהו למנוע לערות אביו ומכלל הזה לכבד אשת אביו ואחיו הגדול שהוא ענין נחת רוח לאביו ומניעתו לערו ממנו בזה יש לומר דלא שייך לאחר מיתתו ^(י) דלא אכפת להו בזה.

ביאורים

שחייב לשמוע לו בחייו כמ"כ חייב לשמוע לצוואתו לאחר מותו. (כנ"ל כוונתו)

י. ס' ר"ע. לבא' צ"ל ס' ר"מ, וכנ"ל.

יא. גם מדברי הכ"י (ס' שע"ו הג"ל) משמע כן להדיא. במש"כ שם, "ואם אביו מקפיד, אף על פי שאמו עשתה לו צוואה לומר בשבילה (קדיש), כבוד האב קודם לכבוד האם וכו'" עכ"ל (והביאו רבינו לעיל כריש הסימן). דמשמע להדיא שאי לאו להקפיד אביו בודאי חייב לשמוע לצוואת האם.

יב. וההיא דהט"ז שם (ס"ק ג') דאינו סותר דבריו הוא רק בפניו וכו'. בס' ר"מ, בהא דפסק השו"ע "איזו מורא וכו' ולא סותר את דבריו ולא מבריע את דבריו (כלפי אחר החולק על אביו) בפניו אפילו לומר נראין דברי אבא וכו'". והק' הט"ז שם, הא הטור בספרו חולק עם אביו הרא"ש כמה פעמים. ותי' הט"ז דהטור חולק שלא בפניו של הרא"ש. והיינו, דמה דכ' השו"ע כאן לענין האיסור שלא להכריע את דברי אביו שהוא רוקא בפניו, ה"ה הדין שלא יסתור דבריו אינו אלא בפניו אבל שלא בפניו מותר.

ולפ"ז הק' רבינו, דבפשוטו הענין לשמוע לאביו משום דין מורא (כמ"ש רבינו), הוא מענין זה שלא יסתור דבריו. וק', דא"כ לאחר מותו לעולם הוי שלא בפניו ולמה צריך לשמוע להצוואה. ותי' רבינו, דיש חילוק בין סתם חולק עמו בדבר, ובין אינו שומע לצוואתו אליו, דלשומע לצוואתו אליו הוא חיוב טפי, וחייב בזה אפי' שלא בפניו.

הערות

איכא דאמרי דלא ידעי, ואיכא דאמרי ידיעי ולא אכפת להו "ע"כ.

(יג) ואפשר דהוא בכלל מורא, שצריך לירא שלא לעבד על צוואתו וכו'. כסדרא זו כחז גם בהמקנה, קידושין ל"א סע"ב, ח"ל, "נראה בכל דבר שמונה לו אביו אף בדבר שאין לאביו שום הנאה ממנו שאינו בכלל כיבוד אפי"ה אם

בכבוד אשת אביו לאחר מיתת אביו. ועי' בהרמב"ן בהשגותיו במנין המצוות בעיקר הב' שכ' דה"ל אינו מחוייב בכבוד אחיו הגדול אחר מיתת אביו, אף דכיבוד אשת אביו ואחיו הגדול הוא מדין כיבוד אב כמ"ש הרמב"ן שם וכו'". (מכת"ק, מובא בהקדמת ספר חידושי רבי עקיבא איגר על מסכת כתובות, (ירושלים עיה"ק תובב"א, תש"ן)), [ועי' פ"ת ס' ר"מ ס"ק י"ח שהרמב"ם חולק].

ח. כמו לומר אבא מארי וכו', כדאיתא בגמ' קידושין ל"א ע"ב שהוכיח רבינו לעיל, "ת"ר מכבדו בחייו ומכבדו במותו וכו' במותו כיצד, היה אומר דבר שמועה מפיו לא יאמר כך אמר אבא אלא כך אמר אבא מרי הריני כפרת משכביו".

והנה החילוק שכתב כאן רבינו הוא חילוק דק. ונראה הכוונה, דיש ב' מיני כיבוד. האחד, הוא הכיבוד השייך לגוף האב עצמו לכו', כגון הנאת גופו ורוחו. והשני הוא כמו כיבוד של "שמו" ומעמדו של אביו בעולם ובעיני הבריות. ר"ל גדולה בעצמותו. וזהו דכתב רבינו, דלאחר מות א"א לעשות כיבוד כמין הראשון, דלא שייך להנות לא גופו ולא רוחו. ולכן לציית לציווי, שהוא מענין כבוד כזה דיש לרוחו נחת ומניעת צער (דצער הוא לחי בשלא שומעין אליו), כל זה לא שייך לאחר מותו. וענין מכבדו במותו לא שייך אלא בכבוד כמין שני הג"ל, שהוא כבוד בעצם כגון שקראו אבא מרי שהוא כבוד בעצם אף שליכא הנאה למת ודוק היסב. ומעתה וכו'.

ט. אף דמשמעות דברי השו"ע (ס' ר"מ ס"ט) דמחוייב לעשות צוואתו לאחר מותו. דסתימת השו"ע שם, דפסק "חייב לכבדו לאחר מותו", משמע דאין חילוק בזה בין בחייו ובין לאחר מותו, וכמו

(יז) ענין נחת רוח לאביו ומניעתו לערו ממנו בזה יש לומר דלא שייך לאחר מיתתו דלא אכפת להו בזה וכו'.

העיר ידידי הרב הגאון ר' שמואל מאיר הכהן כ"ץ שליט"א, דסברא זו, ולשון זה שכתב רבינו "דלא אכפת להו", הוא עפ"י הגמ' ברכות י"ע ע"א, ד"אמר רבי יצחק כל המספר אחרי המט (פירש"י, בגמ' של מת אחר מיתתו) כאלו מספר אחרי האבן,

דפירושו שאינו קוטר לומר אין הדבר כן ואין הלכה כן, דזה ליכא גנאי רק בפניו, אבל שלא לעבור על נאותו

אוצר החכמה

הוא ענין אחר, ושייך בכל ענין אף שלא בפניו וי"ל דה"ה לאחר מיתה.

הערות

אסור לאדם שיקדש את האשה עד שיראהנה שמה יראה בה דבר מגונה ותחגנה עליו. ורחמנא אמר ואהבת לרעך כמוך" ע"כ. והיינו, דמבואר התם דאסור הוא לישא אשה שאינו חפץ בה, ולכן אין לומר כנ"ל, דמה שאמר לו אביו שלא תנשא לאשה זו אינו דבר לעבור על ד"ת, דאפשר לו לקחת אחרת, דשמה רק בזו חפץ ובאחרת לא יחפץ וממילא אסורא הוא, ושפיר הוי טעם דין זה דהרמ"א כההיא דסט"ו וכנ"ל.

ראו"כ כחב הגר"א "ועס"ה זה וכו'". והיינו דשם מבואר הדין "זה שמאכילו ומסקהו משל אב ואם וכו'". וכנהא כוונתו להקשות כיון דקיי"ל כיבוד אב משל אב ולא משל בן, א"כ קשה לכאורה, בלא זה דהוי ציווי זה לעבור על ד"ת כנ"ל, בלא"ה הא אין זה משל אב אלא משל בן, שהבן אוצר האשה כחפצו. ולזאת תי' הגר"א "וכ"ש נערא דגופא", ר"ל דהכא איירי כשיש להאב בוסה או נער מהשידוך, וזו ודאי נחשב משל אב.

נח"ח 1234567

והרוסיף הגר"א "ועוד דלא אמרו אלא מאכילו וכו' דשייך ביה אביה", ר"ל דהוסיף להוכיח שבאן איירי באופן שיש להאב בוסה או נער מהשידוך, דא"כ תיקשי קו' אחריתא. דהנה דעת הגר"א ג"כ דמנות כיבוד או"א אינו אלא בדבר שיש להאב ואם הגאה ושייכות בדבר. וכלשון הגמ' והשו"ע דמאכילו וכו'. וא"כ הכא בקתם מוחה לו אביו שלא לישא אשה זו, איזה הגאה או שייכות יש להאב בדבר [כקו' המקנה הגנ"ל]. וסבר הגר"א מזה, דע"כ נ"ל כנ"ל, דאיירי בשידוך שיש להאב בוסה או נער מיניה. [והרי, דלא ניחא לי' בחירונו של המקנה, דמ"מ מנות מורא איכא].

והרוסיף הגר"א עוד ע"י, "ועתוס" ל"ב ב' א' ד"ה ר"י. ונראה לר"י כו'". ר"ל, דהביא רא' מהתוס' קידושין שם ג"כ ליסוד זה, דממילתא דלית להאב שום שייכות או הגאה מיניה ליכא חיוב לשמוע להאב. והוא נמה שמסתפקים התוס' שם בשם ר"י, "למ"ד (כיבוד אב) משל בן, אם נודמן לו כיבוד אב ואבדת ענינו ואבדת חבירו כיצד יעשה, אם יעסוק בכבוד אביו הלא אבדת חבירו קודמת כדאמרין באלו מציאות יכול אמר לו אביו אל תחזיר יכול ישמע לו ת"ל וכו' והיינו אל תחזיר שאומר לו עסוק בכבודו, דאל תחזיר בחנם לא אנטריך קרא, משמע א"כ דאבדת חבירו קודמת לכיבוד אב ואם, ואם יעסוק באבדת חבירו הרי אבדתו קודמת, דכתיב אפס כי לא יהיה בך אביון (ב"מ ל: לג.) שלך קודם לכל אדם, ואם יעסוק באבדתו הרי כבוד אביו קודם למאן דאמר משל בן, וכחצו התוס', "ונראה לר"י, שניית כבוד אביו ואבדת חבירו ויעסוק באבדתו, דהא דאמר כיבוד אב קודם היינו דוקא להניח לאביו לעשות רצונו בממונו לפי שזהו גוף הכיבוד אבל באבדתו כיון שאין האב נהנה באבדה ענינה אין הבן חייב להפקיד אבדתו בשביל אביו" עכ"ל. ומבואר מהתוס' כיסוד זה,

אין לבן שום הפסד ממנו זה בכלל מורא, שאם לא ישמע לו הוי כקוטר את דבריו, ועי' צו"ד ס' ר"מ בהגה"ה אם האב מוחה בנן לישא איזה אשה שיחפץ בה הבן א"ל לשמוע לו ע"ש, משמע דלדברים אחרים אע"פ שאין לאב הגאה ממנו צריך לשמוע לו" עכ"ל.

וביאור דבריו, דטעם דין זה דהרמ"א דסעי' כ"ה, דאם האב מוחה בנן לישא איזה אשה שיחפץ בה שאין צריך לשמוע לו, הוא משום דהוי כאמר לו אביו לעבור על דברי תורה בין מנות עשה וכו' דדין הוא שלא ישמע לו הבן (כדאיתא ביבמות דף ו' וצ"מ ל"ב ויו"ד ס' ר"מ סט"ו וסכ"ה). ומשמע דרק משום דהוי כאומר לו לעבור על דברי תורה הוא דא"ל לשמוע לאביו, אבל בלא"ה ה' חייב לשמוע לאביו אע"פ שהוא רק ציווי בעלמא שלא ישא אשה זו שאין להאב שום הגאה או שייכות בדבר בעלמא. והוקשה להמקנה, מה שייך זה בכלל לחיוב כיבוד אב [דחפס המקנה לפשוט, דדין כיבוד אב הוא דוקא בדבר שיש להאב הגאה או שייכות בדבר כנ"ל]. ולזאת הוכיח המקנה דאף שנכח"ג שאין להאב הגאה מהדבר והוא רק ציווי בעלמא ובאמת אין כאן מנות "כיבוד", מ"מ, חייב מטעם "מורא" אביו שלא יסתור דבריו. והוא כסברת רבינו כאן.

מיהו נראה שהגר"א חולק ע"י, ולדעתו כל שאין בדבר הגאה ושייכות להאב, בכלל אין כאן חיוב לשמוע אל האב, דהך דהרמ"א שם פ"י הגר"א דר"ל כשיש להאב בוסה מהשידוך, ולהכי ה' שייך לחיוב כיבוד אב אי לאו דהוי דבר של מנות. דכנלענ"ד ביאור דבריו בביאור הגר"א, כמו שנבאר בעו"ה.

וד"ל הביאור הגר"א שם ס"ק ל"ו, "וכן אם (האב מוחה בנן לישא איזו אשה) וכו'. כמ"ש בסט"ו וכמ"ש מ"א א' א"ד בהא וכו' ועס"ה זה וכו' וכ"ש נערא דגופה ועוד דלא אמרו אלא מאכילו כו' דשייך ביה אבזה ועתוס' ל"ב א' ד"ה ר"י. ונראה לר"י כו' וכ"ש לדין כנ"ל ס"ה" עכ"ל.

וכוונתו, דבתחילה מבאר טעם דין זה שאין הבן צריך לשמוע לאביו בזה משום דהוי "כמ"ש סט"ו", והיינו דשם נפקק הדין דאם אמר לו אביו לעבור על דברי תורה וכו' לא ישמע לו.

ראו"כ עמד הגר"א, דמנגן שזהו דומה לאמר לו לעבור על ד"ת, הא אין האב אומר לו שלא תנשא כלל, רק מוחה שלא תנשא לאשה זו, ושפיר יכול לקיים מנותו באשה אחרת. ולזאת כתב הגר"א "וכמ"ש מ"א א' א"ד בהא וכו'", ר"ל בהא דחקן בקידושין שם "האיש מקדש בו ובשלוחו וכו'" ובגמ' שם פריך "השתא בשלוחו מקדש בו מיבעיא", ומשני "אמר רב יוסף מנהו בו יותר מבשלוחו וכו'", ועוד משני התם "איכא דאמרין בהא אסורא נמי אית בה (אם יכול לקדש בעצמו וקידש ע"י שליח בלא לראותה) כדרכ יהודה אמר רב דאמר רב יהודה אמר רב

ולדברינו הריא דפרק מי שהי' נשוי כתובות (דף
 ז"א ע"ב) מצוה על היתומים לפרוע חובת
 אביהן שהוא מדין כיבוד אב אף ללא נזק כן צפירוש,
 ז"ל שהוא ג"כ ענין כבוד וגדולה דחושש לכבודו שיופרע
 חובותיו, ^{א"י ועדיף} מההיא דכיבוד אשת אביו ואחיו הגדול
^{אוצר החכמה} ^{נח"ח 1234567}

י' ועי' פרק הכותב (כתובות דף פ"ו) תוס' ד"ה פריעת
 צע"ח וכו' ודוק.

טו (י') ומעתה נ"ל לדינא צמזוה לבניו דרך זוואה
 ליתן ממון ירושתם לפלוני כך וכך
 דלריכס לקיים מדין כיבוד אב, ומה דשקלו וטרו

ביאורים

היתומין ואין כופין, כדמוכח וכו', ומעמא וכו' והא דאמר בהגוזל
 עצים (ב"ק צ"ד:) הגיה להן אביהן פרה וטלית וכל דבר המסויים
 חייבין להחזיר מפני כבוד אביהן, התם אם לא יהיו מחזירין איכא
 קלון אביהן הלכך חייבין לשלם אבל משום כבוד לחזירה לא וכו'
 עכ"ל ע"ש.

טז. ד"ה ומעתה וכו'. ולפי הג"ל, דיש חיוב לשמוע לצוואת האב
 לאחר מותו מדין כיבוד או מורא אב, א"כ לדינא במצוה לבניו דרך

יג. ועדיף מההיא דכיבוד אשת אביו ואחיו הגדול. דפמור מזה
 לאחר מיתת האב, כמבואר לעיל.

יד. ועי' בפרק הכותב (כתובות דף פ"ו) תוס' ד"ה פריעת בע"ה
 וכו' ודוק. וז"ל התוס' שם, "פריעת בע"ה מצוה, בדאיכא אחריות
 נכסים איירי דעלה איתמר מילתיה דרב פפא בערבין, ואפ"ה אין
 נפרעין מנכסי יתומים קטנים דלאו בני מיעבד מצוה נינהו, אבל
 מנכסי יתומין גדולים נפרעין, אבל בדליכא אחריות נכסים מצוה על

הערות

"להביא גוזלות לאביו" דכלא"ה צמזוה ציווי בעלמא משמע שאינו
 חייב לשמוע לו. ועי' בביאור הגר"א הנ"ל (צליקוטיס) שרמז מזה
 ג"כ.

[ולפ"ז א"ש טפי סברת הר"י בהסוגיא ד"ו שם, דזהכשר
 הכיבוד ליכא מנזה, עד דאתאי הנאה לידו לאביו, ודלא
 כפירש"י שם].

והדבר באמת מפורש בחי' הריטב"א יצמות שם, דכשליכא
 להאב הנאה מיניה ליכא חיוב לשמוע לו.

ובר' זה הוא דלא כדברי המקנה ודברי רבינו הנ"ל דס"ל דאף
 בדבר שאין לאב הנאה או שייכות כלל אכתי יש חיוב לשמוע
 לו משום איש אמו ואביו תיראו, וז"ע.

ובאמת ז"ע בספרא צ"ח החוס' קידושין והריטב"א יצמות
 והגר"א הנ"ל, וכן מכל הראיות הנ"ל דבליכא להאב
 הנאה או שייכות צ"ח אינו חייב לשמוע לו, דלמה באמת אין זה
 בכלל חיוב מורא אביו שלא יספור דבריו, וכמ"ש המקנה ורבינו
 הנ"ל.

והנה החוס' זכאים ז' ע"ב כתבו ג"כ את ספיקת החוס'
 דקידושין ל"ב הנ"ל, אך הניחו החוס' שם הדבר בספק.
 ולא פשטוהו כמ"ש החוס' קידושין. וכבר העיר לזה הגרי"פ על
 הגליון. ואפשר משום דחלקו על החוס' בזה וס"ל כדעת המקנה
 ורבינו דגם בדליכא לאב הנאה מיניה חייב הן לשמוע לו משום
 מורא אביו.

וע"ע חוס' קידושין ל"א ע"ב בד"ה ר' טרפון וכו' מה שהביאו
 מהירושלמי באימיה דר' ישמעאל, דמשמע דר' טרפון של
 אדם, אף בדבר שאינו צמזוה דבר של הנאה, וזה כבודו ע"ש, ודוק.
 ועיין שו"ת מהרש"ס ח"ב סי' רכ"ד אות י"ג ואות ט"ו.

(יד) במ"ש רבינו כאן לדון, שצמזוה לבניו ליתן כך וכך ממון
 הירושא לפלוני, דלא כריך לדין מצוה לקיים דברי המת,

דכיבוד אב אינו אלא צמילתא שיש להאב הנאה ושייכות לו, אבל
 צמזוה אחר לו אינו שייכות אצידת עצמו אינו כריך לשמוע לו.
 ואף דדברי החוס' הם למ"ד כיבוד אב משל אב (דע"ז כתבו
 שהוא דוקא כשיש להאב הנאה מממון הן אבל לא צמזוה
 הפסד להבן שאין להאב הנאה מיניה), וא"כ אפשר דדוקא להך
 מ"ד אמרינן סברא זו, אבל לאנן דקיי"ל כיבוד אב משל אב, דלמא
 צמזוה של האב בדבר שאין בו חסרון כיס להבן חייב לשמוע לו
 אפי' בדבר שאין לו לאב הנאה או שייכות צ"ח. לזאת סיים הגר"א,
 "וכ"ש לדין כנ"ל ס"ה", ר"ל דהסברא להיפך הוא, דאם אפי'
 למ"ד דמחמיר ואומר כיבוד אב משל בן אפ"ה אינו אלא בדבר
 שיש לו הנאה או שייכות צ"ח, כ"ש שכן הוא למ"ד כיבוד אב משל
 אב, ואנן קיי"ל כמ"ד כיבוד אב משל אב צמזוה, ודו"ק. ע"כ
 ביאור דברי הביאור הגר"א.

ועכ"פ, מתבאר להדיא דעת הגר"א דבדבר שאין להאב הנאה
 או שייכות צ"ח אין כריך לשמוע לאביו [ולכן ביאר דיניא
 דהרמ"א לענין השדיוך דאיידי כיש לו צער בדבר, ודלא כהמקנה],
 וכן הוכיח הגר"א דין זה מדברי החוס' קידושין דל"ב שם. ועי'
 ברכת שמואל ליצמות סי' ג'.

וזקיני הגרי"מ שורקין ז"ל, בשיעוריו ליצמות, דייק כעיקר
 מילתא זו מלשון הגמ' יצמות ה' ע"ב "דמניא יכול יהא
 כבוד אב ואם דוחה שבת, מ"ל איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי
 תשמורו כולכם חייבין בכבודי, מאי לאו דאמר ליה שחוט לי בשל
 לי וכו'", דמשמע דוקא בהכי, בדבר כשחוט לי וכו' שיש לו הנאה
 מיניה שייך הו"א שחייב לשמוע אליו. וכן דייק מרש"י ו' ע"א
 שם בד"ה היטמא דפי' "בצית הקצרות להשיב אצידה" עכ"ל,
 דהוסיף רש"י להשיב אצידתו, דאל"כ אלא צמזוה ציווי בעלמא
 ליכנס שם שאין להאב הנאה או שייכות צ"ח בכלל לא שייך לחיוב
 כאו"א. וכן מחוס' ו' ע"א בד"ה שכן וכו' דכתבו "ומיני
 מלהחזיר אצדה כדי להביא גוזלות לאביו", דהוצרכו החוס' להוסיף

הפוסקים צדין מנזה לקיים דברי המת שהוא רק צמשים מתחילה לכך, היינו צלשון חנו דהוי רק לשון מתנה, גם נ"מ צמנזה לאחד משאר יורשיו ללא שייך דין כבוד אב, גם צמנזה לצניו נ"מ, דמשום כיבוד אב לא כפיין להו ומדין מנזה לקיים דברי המת כפיין מו כדאיתא צפרק השולח (גיטין דף מ' ע"א) ובהר"ן פ"ק דגיטין צסוגיא דמעמד שלשתן.

אולם מפקפק אנכי בזה, די"ל כיון דירשו הממון הוי ממון שלהם ואינן מחוייבים לקיים בזה נוואת אציהם דקיי"ל כיבוד אב משל אב, ואף דצמטלטלי דיתמי מנזה לפרוע חובות אציהם ופירש"י משום כבוד אב, ונוכיח מזה כיון דמכח אציהם צא להם הממון לא מקרי

מסתפק אי ממון הירושה חשוב ממון משל אב או משל בן

כ"כ של בן, מ"מ יש לומר דדוקא התם דהוא צנירוף טעם דהוי קנח נעילת דלת, אלא דא"כ למאי הוצרכו חוס' פרק הכותב (כתובות דף פ"ו ע"א) ליתן טעם דאין כופין על מטלטלי דיתמי משום דכיבוד אב מ"ע שמתן שכרה צלדה נוזה אינו צרור כל כך, עי' חוס' (צ"ב פרק גט פשוט דף י"ד ע"ד) דמכל מקום רשאים הבית דין לכופו על מנזה כבוד אב, וצמטלטלי דיתמי לא מצינו דרשאים הצ"ד לכופו והי' להם ליתן טעם כיון דהוא ממון הבן והוא רק צנירוף קנח נעילת דלת, משום הכי לא כפיין ויש לדחות.

יח (טו) וצ"ל ע' לדינא צמנזה לצניו דבר שיש צו חסרון כיס ממון הירושה אם צריכים לקיים

ביאורים

וכו' וכו' גם בצמנזה לצניו נ"מ וכו' וכו', [אלא דבקמיע הבא מפפקא אם זהו משל אב או משל בן, כיון דכבר ירשו את הממון, ע"ש].

מז. כדאיתא בפרק השולח וכו'. "כי אתא רב דימי א"ר יוחנן מי שאמר בשעת מיתתו פלונית שפחתי אל ישתעבדו בה לאחר מותי, כופין את היורשים וכותבין לה גט שחרור וכו'".

יז. דף ע"ד. לכאורה צ"ל דף קע"ד. [ולכאורה צ"ל התוס' ב"ב ח' ע"ב, והבאנו דברי התוס' שם לעיל בהערות אות א', ע"ש].

יח. וצ"ל ע' לדינא וכו' אם צריכים לקיים הצוואה וכו'. כאן מסתפק במה דתפס לפשוט לעיל בד"ה ומעתה וכו'. וספיקת רבינו הוא מה דמסתפק ל' בדיבור הקודם, אם ממון הירושה חשוב משל בן ולא משל אב. 1234567 ת"ח

צוואה ליתן ממון ירושתם לפלוני כך וכך, דין הוא דצריכים לקיים מדין כיבוד (או מורא) אב.

אלא דהק' ע"ז רבינו, מהא דשקלו וטרו מן הפוסקים, בכה"ג בצמנזה ליתן ממון ירושתם לפלוני כך וכך, די"א שהחוב יד' מדין "צמנזה לקיים דברי המת" [ע"ב ב"ב קנ"ו וגיטין פ"ו ב']. והיינו, דלכמה פוסקים אפילו בלשון צוואה ליכא חוב לקיים דבריו אלא במשליש הממון ביד שלישי מתחילה לכך, דצמנזה לקיים דברי המת אינו אלא במשליש הממון ביד שלישי מתחילה לכך. וק', בלאו מצוה לקיים דברי המת תיפו"ל משום חוב כיבוד אב.

ותי' דודאי יש לומר כנ"ל שיש בזה משום מצות כיבוד אב, רק דכוונת הפוסקים הוא להיבא דלא אמר אלא בלשון תנו, דהוי רק לשון מתנה להמקבל ולא בלשון ציווי להבן שיתחייב מדין כיבוד אב [כן ג"ל הכוונה לכאורה]. גם נ"מ בצמנזה לאחד משאר יורשין

הערות

ככוכ"מ דמי דלמא הא דצויה צוואה בעלמא הי' לפי שמחוייבים צניו לקיים צוואתו מדין כיבוד אב וצטות היה שיקימו.

ותי' הנמח דוד, דאפשר כיון שהי' מורד במלכות לא הי' חשיב עושה מעשה עמך ולא היו מחוייבים בכבודו, ולכן ע"כ דהי' סגי צוואה בעלמא משום דדברי שכי"מ וכו' וא"ש ראיית הגמ'.

(טו) לכאורה יוצא מדברי רבינו כאן חידוש למעשה, שצאמת יש צד ספק גדול אם בכלל יש שום חוקף

ל"צוואה" שהינח אדם על מה שתיעשה עם ממנו לאחר מותו (דצמעביר חלק מירושת הירוש, הוא דבר שיש צו חסרון כיס להירש). דאי משום דין מנזה לקיים דברי המת, כבר הביא רבינו דעת כמה ראשונים שאין זה אלא צהושלש הממון ציד שלישי מתחילה לכך, וליכא צסתם צוואה. ואי משום חוב כיבוד אב (אפילו כשהירש הוא בן המחוייב בכבוד אב) הרי מסתפק רבינו כאן דאפשר זה מקרי משל בן, כיון דירשו אז כבר הוי ממנו

דצלא"ה חייבים משום כיבוד או מורא אב, הק' הנמח דוד בזה דאיתא צ"ב קמ"ז ע"א, דלמדין דין דדברי שכיב מרע ככתובין וכמסורין דמי מדא"ל ישעיהו הנביא לחזקיהו לו לצינת צוואה בעלמא, ועוד מאחיתופל דכתיב ויזו לביתו צוואה בעלמא. והשתא לדברי רבינו מה ראי' היא דדברי שכי"מ ככוכ"מ דמי, דלמא שאני התם דציוו לצניהם ולהכי סגי להו צוואה בעלמא, שמחוייבים מדין כיבוד אב.

וכ' הנמח דוד, דצשלמא מחזקיהו ניחא, דחזקיהו לא היו לו צנים באותה שעה, כדאמרין בגמרא שלא עסק אז צפריה ורביה לפי שראה צרוה"ק שעתיד לצאת ממנו מנשה, וא"כ י"ל דע"כ שצויה לציתו שאינם צניו שאינם חייבים בכבודו וא"ש ראי' הגמ' לדין דברי שכיב מרע ככתובין וכמסורין דמי. אצל מאחיתופל קשה כנ"ל, דהא צאמת היו לו צנים, וכדאיתא צגמ' צ"ב שם, ג' דברים צויה אחיתופל אח צניו וכו', וא"כ מנ"ל מאחיתופל דדברי שכי"מ

הלוואה, וזהו הדין להם ריבית דבר מסוים, (טז) ו"ל דהתם הו' זילותא לאציו, אצל מדין כיבוד י"ל דלא מחייבי ו"ע.

עכ"פ זנ"ד אין בית מיתוש והצריכה צד הצן לעשות כפי שיראה, כנלענ"ד: ידידו
עקיבא גינז מא"ש

ביאורים

רואים שלקח רבית). וחידוש רבינו בזה דאף דקיי"ל כיבוד אב משל אב ולא משל בן, מ"מ זהו רק לענין "כיבוד", אבל לענין "זילותא" דהיינו בזיון וקלון האב חמיר הוא מפני אשר מחוייבים הבן בזה אף בממון עצמו משל בן. [ולא ביאר רבינו מקור וטעם להחילוק, ויש לפלפל קצת (ועי' בהערות אות ט"ז)].

יפ. וההיא דהניח להם ריבית דבר מסוים. בב"ק צ"ד ע"ב, דחייבין להחזיר מפני כבוד אביהם. ואע"פ שכבר ירשו אותו, ויש לרבינו צד שזה נחשב משל בן (כיון דכבר ירשו הממון כנ"ל), וא"כ למה חייבים בכיבוד אב משל בן. ותי' רבינו, דהתם הו' זילותא לאביו (דכבר מסוים הכל

הערות

מיעבד מצוה נינהו בלא"ה אין עליהם החיוב דמצוה לקיים דברי המה, יעוי"ש. וע"ע שו"ת מהרש"ס ח"צ סי' קכ"ד זענין זה דאם צריך לשמוע ללוואה, ע"ש חילוקים אס' הי' בקנין או לא, וע"ש אות ט"ז ואילך בדברי רבינו כאן.

ובעיקר חקירת רבינו כאן (אם ממון הירושה חשוב משל בן או משל אב) לכאורה יש להביא כדמות רא"י מהא דאמרין בצבורות ל"ד ב' דין המטיל מוס צבור בהמה טהורה דקנסין ל"י לאסרו, דמיעביא להו אי מת האב שהטיל המוס מי קנסין בנו לאסרו צבור זה שירש. וכן לענין המוכר עבדו לעכו"ם דקנסין ל"י לפדותו עד עשרה בדמיו דמי קנסין בנו אחריו, וכן במכור מלאתו למועד דקנסין ל"י מי קנסין בנו אחריו, ומסקין התם שלא קנסין הבן אחריו, ע"ש. ולכאורה אפשר לומר שהענין חלי זה, דאי ממון הירושה חשוב ממון של אב יש לקיים צ"י הקנסא, ואי חשוב ממון משל בן אין מקום לקנוס הבן דלא עבד מידי. אך בפשוט יש להשיב, דהתם מיעביא להו לענין "קנסא" דרבנן, דבהא איכא למימר שכלל קנסא הי' גם על הבן דבהכי מיקנים האב שרונה צירושנו, א"כ דוקא לענין קנסא אמרו שלא נקנסו לכן שלא עבד מידי. אצל הכא הוא שאלה דאורייתא, דמדארי' יש חיוב כיבוד אב בממון משל אב ובהא חקר רבינו אי קיים חיוב זה עוד בממון זה לאחר הירושה או לא.

(טז) במ"ש רבינו, דאפי' למ"ד כיבוד אב משל אב מ"מ בזילותא לאציו י"ל דחייב אף בממון של בן, הק' הנמח דוד א"כ מאי רא"י אייתי הש"ס בקידושין ל"ב ע"א למ"ד דכיבוד אב משל בן מהא ד"שאלו את ר"א עד היכן כיבוד אב ואם, אמר להם כדי שיטול ארנקו ויזרקנו לים בפניו ואינו מכלימו, והא לדברי רבינו יש להשיב על רא"י זו, דלעולם כיבוד אב משל אב ואפי' גם צורק ארנקו אינו מכלימו, דלהכלימו זהו זילותא, ולדברי רבינו בזילותא לכ"ע חייב הבן גם בחסרון ממון הבן, ומאי רא"י מיימי הש"ס, ומשמע דאין לחלק בין כבוד זילותא, ודלא כמ"ש רבינו, והניחו הנמח דוד כנ"ע. וע"ש עוד זענין:

ואינו חייב לכבד אציו בממון שלו כדקיי"ל כיבוד אב משל אב ולא משל בן. ורבינו הניח ספק זה כנ"ע.

אבל לכאורה דיהי' משום זה ספק מצוה דאורייתא דכיבוד אב ויהי' ספק דאורייתא למומרא. אך אפשר כיון שהוא ספק בהוצאת ממון הבן, יהי' הדין המוציא מחזירו עליו הרא"י, כיון שאז יהי' הבן מוחזק בהירושה.

וצ"ע, דבחז"מ סי' רפ"א מבואר שצריך לשמוע ללוואה אם נאמרה בלשון מתנה וכדו' שאין צו משום מתנה על מה שכתוב בחזרה סדר הנחלה, יעוי"ש, [וע"ש בסי' רפ"ז דאף בדדיעבד מהני לוואה כנ"ל, מ"מ אין רוח חכמים נוחה הימנו במי שהעביר ירושה מסדר הכתוב בחזרה, ע"ש ועי' בס' נחלת שבעה ואכ"מ]. וק' לדברי רבינו צד ספיקו הנ"ל שאין כאן משום כיבוד אב ולא משום מצוה לקיים דברי המה, איך מצינים הדינים המפורשים שם בזה דו"ק. 1234567 ח"ח"ח

ואם כי דאף לזד' דממון ירושה הו' משל בן, וליכא "חיוב" לשמוע, מ"מ השומעין מקיימים בה "מצוה" כיבוד אב, וכמ"ש רבינו לעיל בד"ה ומה דכתב וכו', דאף למ"ד כיבוד אב משל אב מ"מ בודאי יש קיום מצוה גמורה כשמכבדו בממון הבן. אצל אין זה מספיק ליישב קושיינו למה חייב לשמוע ללוואה המבואר בחז"מ סי' ר"פ שם.

וידידי הרה"ג ר' גרשון נפתלי שפיגל שליט"א העירני למ"ש בשו"ת אחיעזר [ח"ג סי' ל"ד ול"ה] זענין אס' צריכים לשמוע ללוואה. וע"ש מ"ש בסי' ל"ד בד"ה ובג"ד וכו' דכיון דכמה ראשונים ס"ל דמצוה לקיים דברי המה הוא גם בלא הושלש מתחלה לשם כך יש לצדד למומרא בזה. ויש להעיר, דמדברי רבינו כאן שמסתפק בספיקתו לדינא בזה לכאורה דחופס לדינא שאין כאן משום מצוה לקיים דברי המה, ולכאור' משום דפסק כהש"י דאין מצוה לקיים דברי המה אלא בהושלש מתחילה לכך (כמו שהביא שיטתם לעיל בד"ה ומעשה נ"ל וכו') דו"ק, וע"ע בלשון הנוצ"י מהדו"ת חאה"ע סי' מ"ה (הובא אצלנו לעיל אות ה') בזה דו"ק. [וע"ש באחיעזר מה שדן דביורשים קטנים דלאו בני